

УДК 94: 070 (477) “18/19”

РОЛЬ БЕЛЬГІЙСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА БУДІВНИЦТВО

Автор – Еріка Прокоп'єва¹, студ. гр. АРХ-22-4П

Науковий керівник – доц. каф. УДІД Андрій Перетокін²

¹prokopievaerika@gmail.com, ²peretokin.andrii@pdaba.edu.ua

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Наприкінці 19-го сторіччя Російська імперія залишалася аграрною країною. Підприємцям, які з'являлися з кола промисловців та торговців, було складно розвивати свою справу. Для реалізації планів модернізації промисловості були необхідні фінанси, прогресивні технології, досвідчені спеціалісти, кваліфікована робоча сила. Відкриття в Донецькому басейні великих покладів руди та вугілля створювало великі можливості розвитку промисловості в регіоні. Російська імперія шукала шляхи для забезпечення цього процесу, використовуючи зовнішній фінансовий капітал.

Бельгія вже на той час мала високорозвинену промисловість, фінансовий капітал, спеціалістів із великим організаторським і технічним досвідом. Бельгійські підприємці були зацікавлені в своїй індустріальній експансії, економічному зростанні й отриманні прибутків за кордоном. У період з 1830-их до 1880-их років у Бельгії бурхливо розвивалися гірничодобувна та сталеливарна галузі промисловості. Власники підприємств цих галузей вирішили вкладати свої капітали в Донецький басейн.

Консервативна аграрно-аристократична система, монополістичний ринок та інерція царизму були серйозними перешкодами на шляху економічного зростання Російської імперії. Гострою проблемою залишалося будівництво транспорту, тому що відсутність доріг і морського сполучення заважала прогресу промисловості й торгівлі. Концепція розвитку залізничного транспорту була економічно вигідною і здатною вирішити проблеми подолання великих географічних відстаней. Австрійські, британські та бельгійські інженери розробляли плани будівництва залізниць у Російській імперії. Бельгійські капіталісти брали активну участь у будівництві залізниць і нових підприємств. Залізничі не лише відкривали нові ринки, а й змінювали світогляд політиків, які починали розуміти, що сільське господарство вже не може повною мірою забезпечити розвиток країни. Скасування кріпацтва дало поштовх переміщенню селян – робочої сили до міст і великих промислових центрів.

З 1854 року бельгійська компанія «Кокріл» («Cockerill») почала керувати двома верфями до 1867 року випустила 120 річкових парових

суден і кілька паровозів. Згодом компанія «Кокріл» звернула увагу на Україну, зокрема на Донбас. Ежен Садуан, представник компанії в Російській імперії, який згодом став генеральним директором компанії, був натхненником її інвестиційної політики. Інші бельгійські компанії теж активно прилучились до розвитку різних галузей промисловості на теренах сучасної України. 1889 року в Катеринославі почалося будівництво трубопрокатного заводу фірми братів Шодуарів. Незважаючи на інтерес бельгійців до різних галузей, головним поштовхом до промислових перетворень у країні став Донецький басейн. Компанія «Кокріл» задала темп бельгійським інвестиціям, вклавши капітал у багаті концесії гірничої промисловості.

1886 року було засновано компанію «Південно-Російське Дніпровське Металургійне Товариство», яка стала символом бельгійського індустріального розвитку. Бельгійські робітники сталеливарної промисловості демонтували варшавський завод і відправили його в село Запоріжжя-Кам'янське (зараз це однойменна залізнична станція в місті Кам'янському) поблизу Катеринослава на Дніпрі. У 1887 році бельгійський фахівець Коппе запустив коксову піч «Дніпровського Товариства». Це була перша з майже 7000 печей, збудованих компанією за весь період перебування в країні. 1894 року компанію було реструктуровано шляхом створення компанії «Бельгійське товариство з експлуатації вугільних шахт центру Донецьке-Алмазне». Вона зосередила свою увагу на видобутку вугілля. Рік по тому було засновано дочірню компанію «Суднобудівний, механічний і ливарний завод» у місті Миколаєві, підприємство якої стало однією з провідних судноверфей Чорного моря [1].

Другим бельгійським промисловим гігантом у Донбасі була хімічна компанія «Сольве». Підприємець І. І. Любімов запропонував на основі її технологій використати соляні шахти для виробництва соди. У 1887 році їх підприємство було включено до спільного російсько-бельгійського товариства «Любімов, Сольве і К^о». Воно залишалося незаперечним лідером ринку до Першої світової війни.

Важливу роль у залученні іноземних інвесторів у промисловість відігравала пропагандистська машина, яка широко висвітлювала всі досягнення в іноземних газетах. Оскільки облігації російських залізниць і уряду котирувались на іноземних фондових біржах, закордонні інвестори були зацікавлені динамічною економікою, яка гарантувала великі прибутки. Міністр фінансів, а пізніше голова уряду Російської імперії С. Ю. Вітте писав: «Залучення іноземних капіталів є... єдиним засобом прискореного доведення нашої промисловості до такого стану, при якому вона буде здатна забезпечувати нашу країну в достатній кількості дешевими продуктами» [2]. Політика стимулювання іноземних інвестицій досягла

своїєї мети: протягом десяти років з 1890 до 1900 р. їх обсяг зріс у 6 разів і становив майже половину загального обсягу капіталу, інвестованого у промисловість. Обсяг бельгійського експорту до країни, в якому переважали сталь і машини, почав постійно скорочуватися. Натомість бельгійський капітал усе активніше вкладався у місцеве виробництво, що відбилося на структурі російського експорту до Бельгії. Поряд з продукцією аграрного сектора, все більше місце в ньому займала продукція промисловості, в тому числі важкої та з великою часткою доданої вартості [3].

Мільйони вкладалися не лише в заводи та фабрики, а й у будівництво житла навколо них для тисяч бельгійців і місцевих робітників, що з'їжджалися до Донбасу. Планування промислових містечок було простим і функціональним, але водночас віддзеркалювало характер соціальних відносин між іноземними інженерами й майстрами та робітниками підприємств. Крім бараків для сезонних робітників і гуртожитків, будувалися маленькі будинки для місцевого кваліфікованого персоналу. Будинки, де жили інженери, майстри та менеджери, стояли окремо від житла місцевих робітників. Це були цегляні будинки високої якості, в «бельгійському стилі», тобто з двома поверхами та балконом. Родина одержувала окремий будинок, а самотнім чоловікам надавалися квартири. Зазвичай у будинку було 2–4 квартири. Фахівці отримували квартири залежно від свого статусу. Із часом російський уряд став наполягати на розширенні інфраструктури та об'єктів соціального призначення. Тому компанії почали будувати церкви, школи та лікарні. У бельгійських поселеннях мешканці користувались усіма благами міської розкоші: водогін, електрика, магазини компанії, а іноді навіть і сквери, де можна було провести вільний час. Бельгійські працівники великих підприємств могли також насолоджуватись театром, парком, танцювальним залом, казино, більярдом, тиром, кегельбаном, тенісними та крикетними кортами. У населених пунктах на морському узбережжі займалися веслуванням, вітрильним спортом, створювалися яхт-клуби. Ці розваги були доступні також представникам місцевого вищого класу. Все це свідчило про швидку розбудову промислових міст і селищ і сильний вплив співробітників іноземних компаній на соціальне життя громад.

Список використаних джерел

1. Peeters W. Usines dans la Steppe. Economische en bedrijfskundige aspecten van de Belgische industriele expansie in Rusland (1880–1914) (memoire de l'enceinedit K.U.L.). Louvain, 1992. 104 p.
2. Меморандум Сергея Витте царю Николаю II, март 1899. Документы монополистического капитализма в России. *Материалы по истории СССР*. Вып. VI. Москва : Изд-во АН СССР, 1959. С. 173–195.
3. McKay J. P. Pioneers for Profit. Chicago, 1970. Pp. 33–36.